

VILARMAU, FOLKLORISTA I POETA DELS ROMEUS DE L'ESBART DE VIC

XAVIER ROVIRÓ ALEMANY

Josep Maria Vilarmau fou, per sobre de tot, un folklorista que realitzà un treball pacient i continuat de recerca i estudi del folklore. És de destacar també la seva vessant com a músic i poeta. Molta de la seva obra és inèdita i la majoria d'esborranys es conserven a l'arxiu familiar que, junt amb la biblioteca, el fan molt interessant i voluminós.

El Grup de Recerca Folklorica d'Osona (Jaume Aiats, Ignasi Roviró i Xavier Roviró) ha realitzat un treball d'investigació sobre la figura de Vilarmau, d'aquesta recerca s'ha publicat un primer volum el setembre de 1997 titulat *Folklore del Lluçanès*. Aquest volum editat per l'Ajuntament de Prats de Lluçanès i per Dinsic Publicacions Musicals té 520 pàgines dividides en dos grans capítols: 1. Josep Maria Vilarmau i Cabanes i 2. Folklore del Lluçanès.

Aquestes pàgines que segueixen, basades en el primer capítol del volum, volen ser una aproximació al folklorista i al poeta dels Romeus de l'Esbart de Vic que fou Vilarmau.

Josep Maria Vilarmau i Cabanes va néixer el dia vint-i-vuit d'agost de l'any 1900 a Escrigues (Santa Maria de Merlès) en el cor d'una de les grans famílies de propietaris del Lluçanès, tot i que amb aquesta àrea geogràfica els lligams patrimonials i familiars no són gaire antics.

El pare de Josep Maria, en Joan Vilarmau i Raurell, havia nascut l'any 1870 a Merlès i la mare, la Josefa Cabanes i Santacreu, a Palau (prop de La Guàrdia, terme d'Olvan) el 1880. Els seus avis eren d'Artés, de la Quart, de Súrria i de Castelladral, municipis molt acostats geogràficament que formen una reduïda zona rural a cavall de les comarques del Berguedà i del Bages. Això, juntament amb totes les seves propietats de finques pertanyents a aquesta mateixa àrea i al Lluçanès¹,

---

1. Va ser un propietari amb un patrimoni important tant en terres com en masies, repartides entre el Lluçanès i les Llosses. Asseguren, els que el coneixien, que l'Escrigues (que era així com molts l'anomenaven) era un dels homes que tenia més propi de tot el Lluçanès, unes trenta o trenta-cinc finques. Després

faran de Josep Maria Vilarmau un gran coneixedor d'aquest territori, i a la vegada un home conegut per molta gent de condicions ben diferents.

Josep Maria Vilarmau va ser l'hereu de set fills (Pilar, Josep Maria, Conxita, Ferran, Joan Maria, Carme i Jaume) que va tenir el matrimoni Vilarmau-Cabanes. Com a hereu va saber mantenir, malgrat els temps durs que va viure, l'extens patrimoni familiar. Fou un bon cap de família: va saber fer de la casa pairal d'Es-crigues un lloc important, tant de trobades familiars, com de centre de relacions socials. Era un punt de referència imprescindible de tota la vall de Merlès. Va esdevenir una gran masia menada per un home que la sabia portar, i per això, en general, va ser molt respectat.

Els pares d'en Josep Maria Vilarmau van procurar donar a l'hereu una formació intel·lectual pròpia dels grans propietaris rurals d'aquell temps, i com a tal el matricularen en una escola amb l'especialitat d'ensenyament agrícola. La seva formació acadèmica bàsica la va rebre a l'*Institut Agrícola Fortianell* fundat l'any 1904 pels Germans de la Doctrina Cristiana (coneguts popularment com els «Germans de la Salle») arran de l'expulsió de França. En aquesta escola totes les classes s'impartien en francès i era obligatori parlar sempre aquesta llengua. En l'ensenyament també tenien molta importància els estudis musicals. Fou una estada relativament curta, va plegar quan voltava els 14 anys, però força intensa; hi estava a pensió completa, era un intern com la majoria dels alumnes. Consta que va ser un bon estudiant i per aquesta raó va rebre més d'una medalla de l'Institut.

El seu significatiu bagatge cultural es deu més a l'esperit actiu, a les ganes de saber, al seu gran interès per la música i la poesia i per la gran capacitat de treball que no pas als aprenentatges acadèmics, ja que no anà a cap més escola ni universitat. Tal i com era habitual a moltes famílies de propietaris rurals, l'hereu disposa de tot el patrimoni familiar –en el cas de Vilarmau des dels onze anys– i als altres se'ls procura una formació en les professions liberals.

Entre els anys 1918 i el 1925 les estades a Barcelona eren molt sovintejades amb visites assídues al Liceu que li serviren per aprofundir en el coneixement i estudi de la música. Després de 1925 i fins a la guerra, Vilarmau no deixà de tenir contactes amb els ambients barcelonins que tant havia freqüentat.

Des del 1930 fins a l'inici de la guerra, Josep Maria Vilarmau va mantenir estrets contactes amb dirigents de la Lliga Catalana, de la qual va ser militant. Aquesta seva afiliació queda reflectida a la constant, copiosa i confidencial correspondència amb homes importants del partit: Frederic Roda i Ventura, Joan A. Parpal, Enric Sala i Roca, Joan Romaní, Anton Jansana. El juny de 1935 es va constituir la Secció Agrària de la Lliga a causa de la pèrdua progressiva d'influència en el camp en profit de l'Acció Popular Catalana², que havia aconseguit la majoria a l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Aquest fet no podia deixar

---

de la mort totes aquestes propietats, fins i tot Escrigues, van anar progressivament a la venda, esvaint-se la gran hisenda dels Vilarmau.

2. Acció Popular Catalana es formà l'octubre de 1934 com a escissió de la Lliga i s'adherí a la ultradretana CEDA (Confederación Española de Derechas Autónomas).

insensibles els dirigents de la Lliga Catalana i constituí un estímul per la definició pública d'una política agrària pròpia. Varen aconseguir frenar l'expansió cedista, i al cap de poc temps de la seva fundació, els homes de la Lliga Catalana tornaren a obtenir la direcció de l'Institut. Josep Maria Vilarmau va ser nomenat –a proposta de Joan Tresserra– Conseller-Delegat del Districte de Berga. Aquest càrrec l'ostentà segurament fins a la desfeta de la Lliga el juliol de 1936.

Fou un militant força compromès i arribà a ser elegit, en les eleccions municipals del gener de 1934, alcalde de Santa Maria de Merlès. Fou alcalde abans i després de la guerra. Abans, per elecció democràtica, i després, per nomenament governamental pel fet de ser membre de la Falange Española.

Va ser un dels membres de la Lliga que pel juliol de 1936 va prendre la decisió de passar al bàndol nacional. La Lliga no havia iniciat l'Alçament, però un cop començat i polaritzades les posicions entre revolució social i defensa de la societat establerta, l'elecció no era dubtosa. Com a catòlics, com a propietaris, com a gent d'ordre, ja tenien el lloc assignat, bé que no actuessin molt al principi. Les seves idees conservadores van fer que les milícies republicanes el cerquessin en esclatar la revolta. En el seu *Diari de Guerra* escriu el dia 21 de juliol de 1937: «Fa l'any que a les tres de la tarda vàreig sortir de casa escapant-me amb cotxe vers el Raurell. Fa l'any de la creació dels comitès revolucionaris, paròdia de la revolució francesa i de totes les revolucions demòcrates del món. Fa l'any que per miracle vàreig salvar la meua vida mercès a què els ocupants d'un cotxe que venia a pendre'm a casa, no em reconegueren al trencar vers el Raurell. Fa un any que, quasi sense despedir-nos, deixava la meua família [...] i no els he vist mai més!»

Després d'aquesta escapada va anar a Barcelona on s'amagà durant cinc mesos, fins que a finals d'any aconseguí travessar la frontera cap a França on va viure durant els primers mesos del 1937³. Aquest pas de la frontera enfortí els lligams amb amistats d'Occitània (Abbé Josep Salvat, F. Gaulhet, A. Boussac, A. Sirgue). L'estada a Occitània durant els quatre primers mesos d'aquest any va ser en pobles de la regió del Tarn al voltant de Tolosa del Llenguadoc (Albi, Castelnoudari, Monesties sur Ceron) segons es desprèn de diversos documents conservats a l'arxiu familiar. D'aquests mesos el seu germà Jaume va explicar: «Hi havia una dona que s'escriuien molt i va anar a viure amb ella uns dies, fins que va anar a San Sebastián. No sé quan temps hi va estar. Era francesa, de París. Però ja s'escriuien abans, ja eren molt amics [...] Va anar allà i hi va estar bastants dies.»⁴

3. Tal com ho acrediten tres certificats, que es conserven a l'arxiu familiar, de residència francesos amb data: 8/1/37, 20/1/37 i 11/2/37.

4. A l'arxiu particular hi ha una extensa col·lecció de cartes en francès de l'Adrienne Sirgue. Aquesta correspondència es mantingué des de 1935 fins a l'any 1944. També es conserva un esborrany escrit a mà per J. M. Vilarmau d'una poesia del 19/3/37 a Monesties:

«A Mm. Adriana Sirgue en agraïment per unes flors que m'ofertí.

Al jardí de la natura
que és de tots el més diví
a on la menta hi fulgura
al costat del romaní.

M'hi heu fet bella collida
que en ofrenes m'heu donat,
com un abans de la vida
d'eixa gran immensitat.

Del roure la fulla verda...
les violetes humils...
l'una us assembla per gerda
i les altres per gentils.

Però encara hi ha una rosa
d'un perfum deliciós,
que l'albada ha mig desclosa...
i aquesta rosa sou vós.»

A principis de maig ja era a Sant Sebastià amb els «Requetés de Catalunya», a la caserna del Kursal. Va formar part dels «requetés» auxiliars que ajudaven l'exèrcit en diverses tasques –policia, xofers, etc.– i com a tal col·laborà estretament amb l'exèrcit franquista. S'apuntà de xofer a l'exèrcit de l'aire. Aquest treball li va permetre recórrer bona part de la geografia castellana.

En el *Diari* són moltes les referències que fa de la família i la seva terra, s'hi llegeix una constant lluita entre el desig de tornar, i l'obligació moral i física de restar al front fins al desenllaç final de l'aventura bèl·lica⁵.

Tot i la seva clara adscripció al nou règim polític, no deixa mai d'escriure en català (llevat d'algunes ratlles esparses), de donar suport a la cultura catalana i de mostrar una gran estimació cap a la seva terra. En els anys quaranta reprèn la seva vinculació en grups literaris catalanistes de la plana de Vic i treballa intensament en l'elaboració de «Folklore del Lluçanès».

La mort del seu fill gran⁶ va ser un cop molt dur per ell. Se l'estimava en gran manera i n'estava molt orgullós. Era un fill amb un caràcter marcadament religiós i amb uns hàbits cristians molt arrelats; talment com el seu pare. Durant els llargs dies de malaltia que portarien el seu fill a la mort, Vilarmau va anar escrivint un conjunt de poemes en els quals transpuà el seu gran abatiment i la seva profunda fe⁷. La més colpidora d'aquestes poesies és la que va escriure el mateix dia de la mort del fill:

I

La meva vida és un camí
on ja cap joia no s'hi abranda,
només hi ha creus a cada banda
que s'arregleren sense fi.

II

Cada una d'elles és record
d'algun afecte de la vida;
és cada creu, nova ferida
que en el meu cor va fent la Mort.

5. En el *Diari de Guerra* el dia 20/10/1937 escriu: «De llevada us faig aquestes ratlles a tú oh esposa meva i fillada! Perquè avui eixa nit us he somniat. Un somni dolç i lleu i que m'ha omplert de consol i d'esperança, però també d'anyorament. He somniat que estàvem junts altra vegada,...»

6. Josep Maria Vilarmau i Assumpció Noguera i Grau es casaren al Monestir de Montserrat el dotze de setembre de 1927. Varen tenir sis fills: Ja Montserrat (1928), en Joan Maria (1929), en Manel (1931), en Josep (1932), en Jordi (1933) i en Jaume (1939). En Joan Maria als quinze anys va patir una greu malaltia que li va produir la mort; era l'any 1944. L'herència de la família va passar al germà més gran: en Manel. Aquest fill també va morir jove, a l'any 1972, d'un accident de cotxe, deixant la seva esposa, la Montserrat Herms, i un fill petit de pocs anys, en Manel.

7. L'esborrany d'aquests poemes és un plec de dotze petits fulls escrits a mà i de forma cronològica. El primer està datat el 20/9/1944 i a l'últim no hi ha cap data. Aquest petit recull va estar editat a Gràfiques Sallent de Sabadell el 1945 amb el títol *Holocaust*. Edició particular de Vilarmau. Petit llibret de 35 pàgines, cada exemplar està numerat i dedicat.

III

Encara una altra n'hi ha nascut
a la fatídica renglera;
i aquesta és, ai!, la més austera.

IV

Aquesta creu d'aire senzill
em fa una nafra més interna;
aquesta creu per mi és eterna
perquè és la creu on jau el fill.

V

Déu meu! quan miro tantes creus
la vida em pesa i m'asfixia,
només una altra n'hi voldria
i soterrar-me jo als seus peus.

J. M. Vilarmau
26-9-1944

A sota la signatura, hi va escriure:

*Esperant l'últim sospir del meu fill Joan,
mort el 26 a les 11 1/2 hora meridiana.*

Segons el seu gran amic Mn. Camil Geis, Josep Maria Vilarmau ja pressentia la seva pròpia mort després del traspàs del seu fill Joan Maria⁸. Tres anys justos després d'aquesta sentida pèrdua, Josep Maria Vilarmau va morir de forma sobtada.

Malgrat el seu abatiment, aquests tres últims anys de la seva vida varen ser molt intensos, com podem comprovar més avall, en treballs literaris i musicals. Però sobretot va acabar el recull de cançons del Lluçanès. «Tinc ja acabat el recull del Cançoner. Gràcies a Déu; però ara em cal trobar un parell de mesos per ordenar-lo abans d'anar a Torrellebreta. No em vindria mal una nevada d'hivern. Llavors ningú t'enreda i encara que hakis de sortir no pots fer-ho[...]»⁹ No varen ser uns anys d'una gran fortalesa física, més aviat tot el contrari, estava delicat pel que es desprèn de les cartes enviades al seu amic: «El dia 26 del passat mes va morir a Prats el meu cunyat Josep (a.c.s.) d'una mort repentina, [...] ha deixat tant en la seva família com en la societat un buit enorme. [...] Aquesta mort m'ha

8. Geis, Mn. Camil. *Els que he trobat pel camí*. Sabadell; Editorial AUSA, 1986, pàg. 67.

9. Carta enviada a Bosch i Jover el 4/6/47.

Bosch i Jover llegint el seu treball davant el Canonge Collell, Salarich i el Dr. Martí Genís a la Font del Desmai el dia de la constitució dels Romeus de l'Esbart de Vic el 14 de juliol de 1929. La fotografia és feta per Vilarmau.

desballestat completament. Prou feina que tenia me n'ha afegit a sobre. Feina i responsabilitat. I el que és pitjor m'ha deixat un aplanament que em treu tot el meu dinamisme. Si no puc reaccionar, moralment estic llest.»¹⁰

I com si fos una premonició, va morir just un mes després d'aquesta l'última carta. Fou una mort sobtada i inesperada, que va sorprendre els seus familiars i amics més íntims¹¹. Va morir el dia set d'octubre del 1947 quan tot just tenia quaranta-set anys.

10. Carta enviada a Bosch i Jover el 2/9/47.

11. «[...] l'amic prematurament perdut, Moria, envoltat de tots els seus, amb la serenitat del fervorós creient, deixant una consoladora empremta d'exemplaritat [...]. Una complexa personalitat dallada quan hom podia esperar molt i molt de la seva ploma.» (GEIS, 1986, pàg. 404).

Va ser enterrat al costat del seu fill al cementiri de Santa Maria de Merlès, molt a prop d'Escrigues. En un poema escrit vuit mesos abans i titulat «El camí d'una vida», es pot llegir¹²:

Sé d'un pobre pelegrí
que ha passat la seva vida
cercant roses pel camí,
per triar de la florida.
Sé d'un pobre caminant
que ha maldat la vida entera

i ha caminat tant i tant
que ara ja no en té delera,
perque avui el pelegrí
és amarg de tantes coses
que no es mira ja les roses
de les vores del camí.

Vilarmau portà una intensa activitat literària molt prolífica en escrits i col·laboracions diverses, però sobretot destacà com a un bon poeta. La seva literatura entronca amb el catalanisme polític i cultural del segle XIX, i tot i afegir-se als ambients literaris en els anys vint, es posiciona clarament entre els continuadors nostàlgics de la línia de la Renaixença. El nexa d'unió entre Vilarmau i aquesta línia continuista fou Anton Busquets i Punset¹³, promotor i ànima dels Romeus de l'Esbart de Vic. Fou a mans d'aquest escriptor que entrà a formar part del grup dels Romeus.

Els actes de la primera romeria queden reflectits en el llibret *A la Font del Desmai, Romeria Poètica. En homenatge al Doctor Martí Genís. 14 juliol de 1929*¹⁴ on podem llegir dues poesies de Vilarmau, «Homenatge» i «Cingle de Sau». Es veu una fotografia del «jove poeta i inspiradíssim» llegint les seves poesies a la Font del Desmai. També sabem de l'existència d'una pel·lícula filmada per Joaquim Comella de Vic en la qual es pot visionar l'esmentat homenatge. Les poesies que Vilarmau llegia en les esbartades eren plenes de referències a Verdaguer com a promotor de l'Esbart de Vic i sovint eren un record cap al que va representar aquest moviment literari tan important de la Renaixença. Vilarmau era un Romeu assidu, sembla que no va faltar a cap ni una d'aquestes trobades.

Un cop mort Busquets i Punset, l'any 1934, va ser un altre gran amic de Vilarmau, Mn. Pere Verdaguer¹⁵, qui encapçalà la colla dels Romeus, però va ser per poc temps ja que l'última esbartada es produí a l'any 1935. Aquesta sembla que va ser una gran reunió literària amb un projecte de publicació dels treballs que

12. És un poema del 28/1/47 de quaranta-quatre versos manuscrit en dues quartilles que es conserva a l'arxiu familiar.

13. Busquets i Punset fou un prohoms de la cultura catalana, folklorista i escriptor, amic personal de Verdaguer, Apel·les Mestres, Bosch de la Trinxeria, Menéndez y Pelayo, Mistral. Va ser retratat per Picasso.

14. Manresa: Impremta i enquadernacions de Sant Josep, 1930. Aquest petit llibret es publicà per recordar l'homenatge que els Romeus de l'Esbart de Vic feren a Martí Genís i Aguilà, l'últim dels components de l'antic Esbart de Vic.

15. Mn. Pere Verdaguer en un article a *Scriptòrium* (setembre de 1931) sobre el llibret *Núria* afirma: «La poesia de Josep Maria Vilarmau és lluminosa, colorida, fresca i sincera [...] és un devot intel·ligent de la gent de l'«Esbart de Vich» no és estrany doncs que l'arrel de l'arbre poètic que conrea xucli en terreny verdaguerià, principalment.»

s'hi havien llegit. Però els esborranys van desaparèixer durant la guerra quan estaven a punt de ser publicats i tot quedà en un projecte. En aquest volum hi havia un treball de Vilarmau dedicat al seu amic Busquets i Punset titulat «El folklorista». De la colla dels Romeus també va fer gran amistat amb Martí Genís i Aguilar¹⁶, Miquel Bosch i Jover (amb el qual mantingueren una forta relació i una extensa correspondència), Mn. Ramon Garriga, Esteve Busquets i Moles, els germans Vilarrúbia, Mn. Anton Navarro¹⁷ i Mn. Camil Geis.

Per reprendre les activitats dels Romeus, que havien quedat estroncades per la guerra, els germans Vilarrúbia van oferir el seu mas de Torrellebreta. A dins la masia podien fer la lectura de les creacions literàries sense cap perill mentre a l'exterior corrien un alt risc, ja que qualsevol signe de catalanitat era mal vist pel nou règim. Aquestes trobades culturals van durar ben bé un parell de dècades (els anys trenta i els quaranta), a les tertúlies s'hi reunien vells amics de la Colla dels Romeus i molt sovint era un lloc per presentar els darrers treballs realitzats.

Mn. Camil Geis parla de Vilarmau com a un gran amant de la cultura: «El seu mas Escrigues, de Santa Maria de Merlès, tingué sempre les portes obertes als amics, i s'hi feren inoblidables tertúlies literàries. Ens hi trobàrem algunes vegades amb Miquel Bosch i Jover. Allà hi vaig conèixer els estudiants Josep Serra i Janer, avui mestre en Gai Saber, l'Antoni Deig, avui bisbe de Menorca»¹⁸. El mateix Mn. Camil Geis, cada estiu, i també de tant en tant, anava a Escrigues a passar una o dues setmanes per viure en la tranquil·litat de la natura, l'estimació de tota una família i el goig de compartir amb Vilarmau els mateixos interessos culturals. El bisbe Antoni Deig, que durant els anys quaranta estudiava al seminari, hi passava mesos sencers, i durant aquestes estades aprofitava per donar classes als fills de la casa i per ser un més de les tertúlies culturals¹⁹.

La seva producció va ser molt extensa en articles, petits treballs i col·laboracions diverses, que es troben repartits en diverses publicacions: a *Scriptòrium* de Ripoll (des del 1927 al 1935, revista de la qual va ser responsable de la secció de folklore); a *Pàtria* de Manresa (en aquesta publicació signava alguns escrits amb el pseudònim Guillem de Berguedà); als butlletins del *Centre Excursionista de Catalunya* de Barcelona, del *Centre Excursionista de la Comarca del Bages* de Manresa i del *Grup Excursionista fills del Ter* de Roda de Ter; al periòdic la *Gazeta de Vich*; a la *Revista Il·lustrada Jorba* de Manresa (dirigida durant molts anys per Anton Busquets i Punset); a *Lo Gai Saber* de Tolosa del Llenguadoc; a *La Veu de Catalunya* de Barcelona; a *Catalunya Social* de Barcelona; a *El*

16. A la *Gazeta de Vich* del 18/2/33 hi apareix un article de Vilarmau a primera pàgina. És en record de Martí Genís, mort el dia deu de desembre de l'any 1932. Explica, entre altres coses, una estada de Vilarmau al Cantarell (mas propietat de Genís) en una sessió de poesia: «Quinze dies abans de la mort del venerable Mestre i amic Dr. Martí Genís, quan ens trobàvem reunits la "Colla dels Romeus de l'Esbart" en aquell salónet, tot intimitat, del seu pis [...]»

17. Mn. Anton Navarro va escriure una poesia com a pròleg del llibre *Núria* de Vilarmau. *Núria*, Manresa-Calders, Edicions Follet, 1931. Llibret de 62 pàgines.

18. Geis, 1986, pàg. 403.

19. El Dr. Antoni Deig i Josep Maria Vilarmau tenien una gran coneixença ja que, tal com ens explicà l'actual Sr. Bisbe de Solsona, ell és fill de Navàs però els seus avis ho eren de Prats de Lluçanès i la seva àvia, Josefa Fàbregues, va ser una de les informants que cantaren cançons a Vilarmau.

Vilarmau llegint un treball seu als amics Miquel Bosch i Jover, Jaume Tuneu i Pol i Anton Busquets i Punset, a casa d'aquest últim a Artés el 1929.

Propagador de la devoció del Santo Cristo de Balaguer; a Marinada de Palamós; a Arxiu de Tradicions Populares de Barcelona; a Diari de Sabadell; a l'Abella d'Or; a Altaveu; a Catalònia de Tarragona i publicà uns goigs a Amigs dels Goigs de Barcelona el 1936. Totes aquestes col·laboracions les realitzà abans de la guerra.

De tota la seva producció literària, sols podem comptabilitzar dos llibres publicats per Vilarmau: *Núria* i *Holocaust*.

És de destacar el gran nombre de treballs que van quedar al calaix, en un estat més o menys definitiu per a la publicació. Deixant a part tot el material de caràcter folklòric i musical, que ja comentarem més endavant, podem fer una llista d'aquests materials: *Biografia de Mn. Isidre Castells*; *Clixés dels meus*

*viatges*²⁰; *Guspips de la vida*²¹; *Volves alades*²²; *Dels Pirineus als Alps*²³; *Garba de pensaments*²⁴; *Obres castellanques*²⁵; i *traduccions diverses*²⁶.

Aspectes de la seva obra folklòrica

Pel que fa als aspectes de la seva obra folklòrica podríem dir que hi ha dos Vilarmau, el d'abans i el de després de la guerra. El primer es manifesta ple de vitalitat, amb ganes d'aprendre i de fer-se un lloc en el món cultural. Durant aquest període deixa escampats gran quantitat de petits treballs repartits en publicacions molt diverses. El segon es mostra més intimista i més reservat. És ara quan els seus treballs traspuen més seguretat; són més contundents. En aquesta segona època sobresurt la seva gran capacitat d'estudi pacient i d'investigació, és quan escriu les composicions musicals més importants, les conferències més interessants i, per sobre de tot, quan realitza els treballs més amplis de recerca folklòrica.

De fet, la dedicació més important de la seva vida fou la recerca i estudi de la cultura popular. Des que tenia poc més de vint anys, va començar a prendre contacte amb folkloristes del país. Anton Busquets i Punset, que durant la seva joventut recollí folklore, juntament amb l'Apel·les Mestres, per les Guillerries, va ser qui el va introduir en aquest ambient. Podríem dir que l'amor al folklore que captivà a Vilarmau li prové de Busquets i Punset, mentre que la metodologia de recerca i classificació li prové de Rossend Serra i Pagès²⁷. Segons Vilarmau «Era aquest home el folklorista científic per essència». Serra i Pagès li va passar el mètode de classificació del folklore amb el qual es basà Vilarmau per arxivar el seu material. Aquesta classificació és complexa i sense conèixer-la és impossible moure's en l'extens material recollit per Vilarmau²⁸.

20. Sonets relatant les seves excursions.

21. Vint-i-sis narracions sobre *Quadrets viscuts*, dotze ja varen ser publicades a *Scriptòrium* entre el gener i el desembre de 1930.

22. En el llibret *Núria* s'anuncia el recull de poesies *Volves alades* en «preparació».

23. Sis-centes vint-i-vuit quartilles escrites a mà.

24. Aplec de poesies intimistes.

25. Petit recull de poesies i escrits en castellà

26. Contes de Hans Cristian Andersen i poesies d'escriptors francesos: Musset, Lamartine, Boyer, Aicard, Parny, Paté, Bourget i Rivoire.

27. Aquest va ser el promotor de la secció de Folklore del C. E. C. (1904) i fundador de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, dirigit des de la Universitat pels germans Carreras i Artau.

28. *Folklore* (Còpia del manuscrit *Classificació del Folklore, segons en R. Serra i Pagès* guardat a l'arxiu familiar.)

DEMOFILOLOGIA (lit. popular)

- I. Novel·lística. Mite, Llegenda, Rondalla,
- II. Paramiologia. Refran, Adagi, Dita,
- III. Enigmística. Endevinalla, Pregunta,
- IV. Miscel·lània. Fòrmules, Estirabots,
- V. Cansonsística. Cançonetes, Cançó,
- VI. Eucològística. Oració, Encortaments,

ETOLOGIA (costums)

- I. Ns. físiques. Aliment, Vestit,...
- II. Etapes vida. Naixença, Infantesa,
- IIa. Jocs, Juguines,...
- IIb. Balls, Comparses,...
- III. Festes Calen.
- IV. Costums corp.
- V. Costums jurídic.
- VI. Costums econòmic. Caça, pesca,...
- VII. Costums de la gent de mal viure
- VIII. Art popular

PISTOLOGIA (creences)

- I. C. sagrades. Dogmàtiques, Bíbliques,
- II. C. profanes. Astron., Meteorologia,
- III. Supersticions. Màgia: sortilegis,...
- IV. Pneumat. Fades, Follets, Genis,
- V. S. (poder). Bruixes, Saludadors,...
- VI. Arts d'endeví. Astrologia, Càbala,...
- VII. Fen. psíquics. Telekinesia, Hipnot.
- VIII. Pràc. usuals. Prohibicions, Crims,

També va col·laborar amb en Valeri Serra i Boldú (1875-1938) en l'Arxiu de Tradicions Populars. Serra i Boldú, guardant les múltiples diferències, té algun paral·lelisme amb Vilarmau. Eren homes de la ruralia i no havien d'idealitzar aquest seu món quotidià. La posició de propietaris rurals els donava la tranquil·litat econòmica i, a més, tenien una profunda coneixença del territori. L'interès pel folklore neix a tots dos per uns ideals patriòtics que més tard evolucionaren cap a una cientifització. Tenien una visió del folklore no acadèmica però sí academitzant.

Coneixia l'existència del *Manual per a Recerques d'Etnografia de Catalunya*²⁹ i compartia amb l'Arxiu d'Etnografia la visió més àmplia del folklore, i, igual que Serra i Pagès³⁰, s'interessà, entre d'altres aspectes, per les llegendes. I, com no podia ser d'altra manera, col·laborà, però de manera escassa, amb el gran moviment que representà l'Obra del Cançoner Popular, que, dit de passada, contemplava el folklore com a literatura popular.

Vilarmau s'acosta al perfil clàssic del folklorista de la Renaixença —empès per l'ambient social, cultural i religiós en què es troba—, però no retoca com fan Briz o Maspons cinquanta anys abans, sinó que es limita a traduir els materials rebuts dels seus informants. En una quartilla esparsa dins els materials folklòrics de Vilarmau hi té escrites una colla de frases sobre folklore, una d'elles diu: «Quina llàstima que el folklore no es recollís cinquanta anys endarrera. Quina puresa llavors! Avui tot mor ràpidament. Llavors no hi havia homes preparats que s'hi dediquessin. Pelai i Briz? Milà i Fontanals?...»

Aquestes dures afirmacions segurament que les hagués matisat molt a l'hora de publicar-les i no tindrien aquesta contundència. Podem considerar que Vilarmau tenia una bona preparació musical i una metodologia molt estudiada de recerca i classificació.

Des de principis dels anys trenta fins al final de la seva vida va mantenir un contacte força continuat amb Joan Amades, amb ell va mantenir una àmplia correspondència. Aquesta col·laboració consistia a fer arribar a mans d'Amades el material que li demanava sobre el Lluçanès. Era un més dels informants del prolífic folklorista.

Començà amb uns bons coneixements tècnics de música i de la realitat pagesa, immillorables per a portar a terme aquesta tasca. Limità la seva feina a un espai humà reduït: el Lluçanès, d'uns set-mil habitants, i un marc geogràfic completament conegut i familiar. Això li permeté aprofundir i entendre en el seu just context les manifestacions que recollia. I dins d'aquests límits encetà un treball pacient i meticulós de recopilar el material que tenia a l'abast. Aquesta recollida la portà a terme especialment després de la guerra, i ja tenia la intenció ferma de publicar un primer recull.

29. Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya: *Manual per a Recerques d'Etnografia de Catalunya*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1922.

30. Serra i Pagès va ser el primer folklorista català que va prestar una atenció especial a les llegendes.

Romeus de l'Esbart de Vic al dolmen de Sant Jordi de Puigseslloses, any 1932.
 Primera fila d'esquerra a dreta: J. M. Vilarmau, I. Castells, M. Genís, P. Verdagner i A. Busquets i Punset.
 Segona fila d'esquerra a dreta: germans Vilarrubia, P. Ausió i J. Tuneu i Pol.
 Fotografia feta per Miquel Miquel Bosch i Jover.

De tot el material que recull Vilarmau en dóna la informació precisa per saber qui, quan i com li ha tramès. I mostra una envejable dedicació per una transcripció amb tots els detalls etnomusicològics i dialectològics que podia abastar. Com ja hem vist, divideix el saber popular en els apartats que propugnava la nova onada positivista i científica, i fa una recerca sistemàtica de cada apartat, donant total preferència a les cançons i música en general. El període de recerca abasta uns vint anys de la seva vida, amb el parèntesi llarg de la guerra del 36-39.

El material recollit per Vilarmau està distribuït en catorze carpetes que l'autor volia editar en onze volums. De totes les melodies recollides (823) en tenia 589 de preparades ja per a l'edició, amb els seus corresponents textos. Aquesta feina feixuga hagués estat, segons les seves previsions, els tres primers volums de l'obra. A més hi afegia un altre volum amb el títol de *Cançons de tot arreu* en el qual aplegava un centenar de cançons de fora del Lluçanès.

La riquesa i novetat de moltes de les cançons i l'amplitud dels textos que acompanyen les melodies, fan d'aquest ampli aplec de cançons un material únic. El seu marc geogràfic reduït accentua el valor de l'obra i les possibilitats d'estudi científic a partir d'ella.

Cal remarcar la fidelitat de la transcripció musical i el respecte als trets dialectals en la transcripció del text. Així com és de valorar i destacar el respecte per les diferents versions que recull d'una mateixa cançó.

També dedica dos volums del *Folklore del Lluçanès* a les rondalles. Hi té aplegades quaranta-una rondalles, la majoria d'una gran qualitat d'argument i d'una considerable llargada. Aquesta rondallística aporta novetats interessants a la ja existent actualment.

El sisè volum el titula *Paramiologia comparada*. Inclou un estudi de l'autor sobre el tema i una col·lecció de més de dos-mil dos-cents refranys i aforismes recollits al Lluçanès.

Un altre volum el titula *Miscel·lànea* i s'hi troben cent trenta endevinalles i jocs diversos d'engany, una gran quantitat de fórmules mnemotècniques i ortofòniques. També en aquesta miscel·lània hi podem llegir quinze oracions populars d'important qualitat.

Dos volums més són destinats a l'*Etologia*. En primer lloc hi consta un extens apartat dedicat a les corrandes i a d'altres festes de la Vall de Merlès. Després hi ha un estudi molt complet del Ball dels Romeus de Prats de Lluçanès. Dins el mateix volum hi ha un apartat de «Jocs, joguines i entreteniments», comptabilitzant-hi seixanta-cinc peces diferents. I finalment, en aquest volum, podem veure-hi un apartat de cinquanta-tres balls populars de tot el Lluçanès.

L'últim volum (el desè) del seu *Folklore del Lluçanès* és destinat a «Pistologia, creences i supersticions populars». Aquest volum és el que Josep Maria Vilarmau deixa menys acabat i elaborat; la mort el va sorprendre en plena feina. Malgrat això s'hi troba un important nombre de remeis i oracions. La majoria d'aquestes eren recollides d'un salutador del Lluçanès, en Pere Grau. També hi podem llegir interessants narracions sobre bruixeria.

És important d'esmentar la gran quantitat de plaques de vidre que posseeix sobre temes folklòrics, muntanyencs i de viatge. Era un apassionat fotògraf i com a tal en tenia un ordenat arxiu.

Tot el conjunt del material fa un corpus molt extens que li dona una importància cabdal dins l'estudi folklòric català.

La formació musical

Pel que fa a la formació musical cal recordar l'ensenyament de música que Vilarmau va rebre amb molt de profit a l'*Institut Agricole Fortianell*. També cal destacar l'esforç i l'interès que va demostrar durant anys en l'estudi autodidacte, que li va permetre un alt coneixement de les tècniques musicals. Va arribar a un domini important en la interpretació de piano i orgue: sabem que interpretava habitualment el «Clavecí ben temperat» de J. S. Bach.

Va ser un gran amant de l'òpera, i assistia regularment a les funcions del Liceu, sovint amb la partitura de l'òpera que s'interpretava. Era un entusiasta de les creacions wagnerianes, i les escoltava i estudiava amb devoció. A l'arxiu familiar es conserven les partitures generals d'un gran nombre d'òperes: de Wagner, Verdi, Puccini, Rossini, Mozart, Donizetti, Meyerbeer, Gluck, Bizet, Ponchielli, Massenet, Gounod, Weber o Pedrell, fet que demostra un ampli coneixement de les òperes fins a principis de segle.

El Comte Arnau o *El Mal Comte* és un llibret escrit per a una òpera. Rossend Serra i Pagès volia que el músic Eusebi Bosch i Humet en fes la composició musical i va encarregar a Anton Busquets i Punset la plasmació en versos del mite del Comte Arnau. El mestre Busquets va passar l'encàrrec a Vilarmau, que el va acabar durant l'any 1929. Una mostra del treball realitzat va sortir publicada a *Scriptòrium*, el novembre 1929³¹.

També hi figuren altres tipus d'obres musicals, amb especial atenció a les composicions de J. S. Bach (passions, concerts, obres per a tecla), a Beethoven (simfonies i sonates), a la música religiosa (Victòria, Händel) i a les obres per a piano (Schubert, Chopin, Liszt, Granados, Albéniz o Falla). Hi figuren encara altres compositors com Haydn, Grieg o Franck. A més, tenia alguns reculls de cançons populars de Catalunya i de l'Europa meridional, amb anotacions manuscrites d'ell, que demostren un interès en aprofundir en l'estudi de les relacions entre la cançó popular catalana i l'occitana.

Poc després de la guerra ell mateix comprà un orgue per a l'església de Merlès, i en fou organista fins a la mort. També en aquests anys fundà i dirigí el Cor Parroquial de Merlès. Aquest cor arribà a uns bons nivells d'interpretació, centrat en la música religiosa i alternant els clàssics (Victoria, Bach, Mozart) amb dotzenes de composicions del mateix Josep Maria Vilarmau. A l'arxiu familiar hi trobem un bon gruix d'obres seves pràcticament totes datades entre 1940 (any de la fundació del Cor) i 1944 (any de la mort de l'hereu de Josep Maria Vilarmau), que van des de nombroses Ave Maria, peces litúrgiques, goigs, cançons de Nadal, caramelles, etc. Gairebé totes són d'una dimensió temporal reduïda i mostren una utilització de recursos musicals simples: harmonia tonal i desenvolupaments molt limitats. Són a dues, tres i quatre veus mixtes, i algunes tenen acompanyament de teclat. Diverses tenen un desenvolupament molt simple de les veus, amb terceres paral·leles freqüents i altres recursos molt propers als Goigs tradicionals a veus que Josep Maria Vilarmau recollia a pobles del Lluçanès (i que figuren en l'apartat corresponent del *Folklore del Lluçanès. Cansontística*). Enmig de les composicions destaquen una colla amb textos manllevats a Mn. Jacint Verdaguer: no podia ser d'altra manera atesa la referència verdagueriana que Vilarmau manté en tota la seva producció literària. L'obra de dimensions més importants és el *Poema de Nadal*, constituït en diverses escenes precisament sobre un text de Jacint Verdaguer, *Pastors i Reis (Jesus Infant)*; és per a quatre veus mixtes més cor de nens, amb passatges de solistes i acom-

31. Vegeu: ROMEU I FIGUERAS, Josep. *El mito de «el comte Arnau»*. Barcelona: Archivo de Etnografía y Folklore de Catalunya, 1948, pàg. 223.

panyament de piano, i fou estrenada per Nadal de 1943 en un concert a Prats de Lluçanès. Cal dir que en aquests concerts dels primers anys quaranta la llengua dels textos és sempre el llatí o el català.

Fou precisament en els anys d'activitat del Cor Parroquial de Santa Maria de Merlès que Vilarmau va traduir al català en col·laboració amb Miquel Bosch i Jover cent quaranta-vuit corals de J. S. Bach, obres que incloïa en el repertori del cor. El vincle de Vilarmau amb l'obra de Bach és constant en la seva trajectòria musical, i la primera audició de la Passió segons Sant Mateu al Palau de la Música Catalana per l'Orfeó Català l'any 1921 sembla que fou decisiva per a aquesta orientació.

Amor per la muntanya

Per últim vull destacar el seu gran amor per la muntanya. És considerat com un bon muntanyenc amb una llarga experiència sense arribar a ser un gran alpinista, ni tampoc un escalador agosarat. Ell mateix no s'ho considerava, no buscava la dificultat a l'hora de fer una ascensió, sinó que cercava la ruta més fàcil per arribar al cim. La seva ascensió més significativa és la pujada al Mont Blanc el juny de 1934. A *Dels Pirineus als Alps* escriu, recordant aquella feta: «Ja som al cim! (4.810 m). Mont Blanc, jo et saludo! La cúpula d'Europa ens fa d'escambell. De la nostra testa en amunt, sols hi tenim aire i un continent es troba sota els nostres peus. Però Déu omple el cel i la terra. Des del cim es palpa quasi i es veu més clara la seva omnipotència. Lloança a Déu!»

Era un amant dels esports de muntanya i posseïa un ampli bagatge d'experiències tant en ascensions a peu com en pràctiques d'esquí o campaments i caceres d'alta muntanya. De les seves experiències a muntanya, Vilarmau en destaca dues com a més plaents i completes, exceptuant les anades als Alps, de les quals en va guardar sempre un grat record. Aquestes aventures viscudes més profundament són una estada a Malniu (un campament de vuit dies durant l'octubre de 1932), i una altra a l'Artiga de Lin, a Era Val d'Aran (un campament de cinc dies durant l'agost del 1934).

Solia fer força excursions amb el seu mestre Anton Busquets i Punset: «Seguint les petjades del Comte Arnau, un hivern, per Nadal, ens trobàvem en els espadats del Montgrony [...] Altres vegades empeníem les rutes de Núria, Urgellet, les valls del Cadí, del Flaminell, i sempre que en teníem lleure, les de Guilleries, [...]»³².

La muntanya era una passió que traspuava als seus escrits plens de romanticisme i exaltació tothora de la puresa i grandiositat de la natura. Viu la muntanya de manera antropomòrfica, l'amor a la bellesa de les roques és un amor també espiritual, on s'hi reflecteix l'ombra creadora i l'alè de l'esperit de la vella mitologia. Vilarmau reviu en pròpia carn els vells ideals del Romanticisme, allhora que

32. «Antoni Busquets i Punset, excursionista». Article publicat al butlletí del Centre Excursionista del Bages de l'octubre de 1934.

com a home del seu temps i de la seva condició, s'interessa pel plaer de la caça. En les excursions-caceres es descobreix un Vilarmau de contrastos, amb canvis sobtats entre la contemplació del silenci o l'emoció de la fortor de la pólvora. Un equilibri entre la bellesa mística de la vida i el dolor irreversible de la mort; entre el so inesperat i violent del tret i la pau eterna de la pedra. Per sobre de tot, però, hi ha la vivència del poeta que unifica aquests fets en una experiència completa³³.

---

33. «Passa l'isard brunzent per la tartera,
i peta un tret sorollejant la vall.
No es veu el caçador ni la fumera,
mes l'animal s'estimba penya avall.

Torna el silenci etern i, en la cinglera,
agonitza l'isard pel pedruscall.
La muntanya té olors de primavera
mes té la mort a cada amagatall.

Bela el cabrit! Un bel que fa tristesa,
i es fica entranya enllà dintre del cor!
L'agonia esdevé un raig de feblesa,

com una font augusta de dolor.
La muntanya és l'altar de la grandesa
i en l'ara hi ha una víctima que es mor.»

(«Una agonía», J. M. Vilarmau, 1930)